

๒ องค์ใดพระสัมพุทธ (7)*

ฟูกิตะ ทากามิจิ (ผู้เขียน)**
ชานปวีชซ์ ทัดแก้ว (ผู้แปล)***

บทที่ 7 การเริ่มเผยแผ่พระศาสนา (2)

พระปฐมธรรมเทศนา

การแสดงธัมมจักกัปปวัตตน(สูตร)

มีเรื่องเล่าไว้ว่า เมื่อพระศากยมนีเสด็จมาใกล้เบื้องหน้าของปัญจวัคคีย์ ซึ่งได้กระทำข้อตกลงกันอย่างลับๆ แล้วนั้น ทั้งห้าคนกลับไม่สามารถรักษาสัญญา เหล่านั้นที่ให้แก่กันได้ บางคนลุกไปต้อนรับ รับจีวรและบาตร บางคนตระเตรียม อาสนะ บางคนตระเตรียมน้ำล้างเท้า เมื่อกระทำเช่นนี้แล้ว การเตรียมตัวที่จะสดับ พระธรรมเทศนาก็ได้ถูกตระเตรียมไว้อย่างแน่นหนา จากนั้นเป็นการเริ่มแสดงปฐม ธรรมเทศนา

* แปลจาก 吹田隆道『ブツダとは誰か』東京：春秋社, 2013. (Takamichi, Fukita. Budda to ha dare ka. Tokyo: Shunjusha Publisher, 2013.)

** 吹田隆道 (Takamichi, Fukita) อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยบุนเคียว เมืองเกียวโต

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานปวีชซ์ ทัดแก้ว อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษา
เอเชียใต้ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: ctudkeao@gmail.com

เหตุการณ์นี้เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนะ”¹ มีความหมายตามที่สืบทอดกันมาว่า “การหมุนกงล้อแห่งธรรมเป็นครั้งแรก” เพราะการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกเป็นเหตุการณ์ที่ควรจดจำ ดังนั้น รูปแบบ (เหตุการณ์) นั้น ไม่เพียงเล่าไว้แต่ใน “อาคม-นิกาย” เท่านั้น หากแต่ยังเล่าสืบทอดในพระวินัยปิฎกและวรรณคดีพุทธประวัติอีกด้วย มีถึง 20 กว่าสำนวน หากจะกล่าวว่า เราไม่อาจเห็นเรื่องเล่าที่มีแก่นเรื่องเหมือนกันมากมายถึงขนาดนี้ในตัวอย่างอื่นได้อีกเลย นี่ก็มีใช้สิ่งที่กล่าวเกินจริงแม้แต่น้อย เป็นธรรมดาที่เนื้อหาของพระธรรมเทศนาจะแตกต่างกันไปตามแต่ละสายของเรื่องเล่า จากเรื่องเล่าเหล่านั้น เราไม่อาจจะมองเห็นพระธรรมเทศนาของพระศากยมุณีในฐานะบุคคลทางประวัติศาสตร์ออกได้ ในที่นี้ เรามาลองพิจารณาปฐมธรรมเทศนาของพระศากยมุณีดู ตาม “การแสดงธัมมจักกัปปวัตตน (สูตร)” ซึ่งเป็นที่รู้จักมากที่สุด ซึ่งพระวินัยปิฎกเล่าสืบทอดมา

ทางสายกลาง

“เทศนาธัมมจักกัปปวัตตน (สูตร)” เป็นพระธรรมเทศนาอันเป็นเรื่องหลักต่อมา สิ่งทีกล่าวในลำดับแรก คือ “ทางสายกลาง” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปฏิปทาของนักบวช “ทางสายกลาง” นี้ แม้การอธิบายความจะแปรเปลี่ยนไปพร้อมกับพัฒนาการของพุทธศาสนา แต่สิ่งที่พุทธศาสนายุคแรกเริ่มต้องการที่จะกล่าวก็คือ “ทางสายกลางระหว่างความไม่ทุกข์และไม่สุข” ใน (พระวินัย) นั้น มีกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตไม่พึงประพฤติ “ที่สุด”
ของสองสิ่ง สองสิ่งที่ว่านั้น คืออะไร (สิ่งหนึ่ง) นั้น คือการหมกมุ่น

¹ ผู้แปล: ธรรมจักรกัปปวัตตนะ (บ. ธมมจักกปวัตตตน, ส. ธรรมจักรปรวรรตณ) แปลว่า “การหมุนกงล้อแห่งธรรม/คือธรรม” ในพากย์ภาษาจีน ใช้คำว่า 初轉法輪 (จ. chū zhuǎn fǎlún, ญ. shotenpōrin) แปลว่า การหมุนกงล้อแห่งธรรมเป็นครั้งแรก

ในความสุขสำราญทั้งหลายในกาม สิ่งนี้เป็นสิ่งทรมาน เป็นของ
ชาวบ้าน เป็นความประพฤติของคนโง่เขลา ไม่เป็นอารยะ
ไร้ประโยชน์ ส่วน (อีกสิ่งหนึ่ง) คือ การหมกมุ่นในการทรมาน
ตนเอง (= ทุกรกิจริยา) สิ่งนี้เป็นทุกข์ ไม่เป็นอารยะ ไร้ประโยชน์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทางสายกลาง ซึ่งออกห่างจาก “ที่สุด” ของ
ทั้งสองสิ่ง ที่ตถาคตตรัสรู้แล้วนั้น เป็นจักขุ เป็นปัญญา นำไปสู่
สงบระงับ ความรู้ถึงอรรถ การตรัสรู้ และนิพพาน

(พระวินัยปิฎกบาลี มหาวรรค 1.6.17)²

ในพระธรรมเทศานี้ “ชอบ” ของสองสิ่งที่ว่านี้ หมายถึง “ความสุดโต่ง
สองชั่ว” ซึ่งก็คือการดำเนินชีวิตที่หมกมุ่นในความสุขทางกาม และการดำเนินชีวิต
ที่หมกมุ่นในการทรมานตนเอง เป็นการแสดงว่าพระพุทธเจ้าไม่ติดอยู่ในที่สุดข้างใด

² ผู้แปล: แปลตามต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ข้อความภาษาบาลี ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค
มีดังนี้

ภิกขเว อนตา ปพฺพชิตน น เสวิตพฺพา ฯ โย จายํ กามสฺส กามสุขลลิกานุโยโค
หิโน คมโม โปถุชนิกโก อนริโย อนตฺตสฺสยหิโต โย จายํ อตฺตกิลมณานุโยโค ทุกฺโข
อนริโย อนตฺตสฺสยหิโต เอเต เต ภิกขเว อุโห อนฺเต อนุปคมม มชฺฌิมา ปฏิปทา
ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณิ ฌาณกรณิ อุปสมาย อภิญฺจาย สมโพธาย
นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯ

(พระไตรปิฎก(บาลี) เล่มที่ 4 ข้อที่ 13 หน้า 18)

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่สุด สองอย่างนี้อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือ การประกอบ
ตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของ
ปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ 1 การประกอบความ
เหน็ดเหนื่อยแก่ตน เป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์
1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้น นั้นตถาคต
ได้ ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญานั่นยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”

(คำแปลจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)

เลยสองข้าง ทั้ง “กามสุขัลลิกานุโยค” และ “อิตถกิลมณานุโยค” ซึ่งแพร่หลายอยู่ในวรรณคดีสมัยนั้น ด้วยการที่พระศากยมนิทรงละทิ้งการบำเพ็ญทุกรกิริยา ปัญจวัคคีย์ ผู้เป็นสหธรรมิกตัดสินพระองค์ว่าเป็น “ผู้พึงเพ้อ ละทิ้งการบำเพ็ญทุกรกิริยา และตกต่ำแล้ว” “ทางสายกลาง” นี้ เป็นการออกห่างจากการบำเพ็ญทุกรกิริยาแล้วก็เป็นการโต้แย้งวรรณคดีซึ่งไม่ถูกต้อง กล่าวคือการหมกมุ่นในกามสุขด้วยในเวลาเดียวกัน เป็นการที่พุทธศาสนาแสดงแนวประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตที่ (ควร) มุ่งหมายนั่นเอง

พอเหมาะพอดี

พระธรรมเทศนาซึ่งเรียก “การออกห่างจากความสุดโต่งสองชั่ว” ว่า “ทางสายกลาง” นี้ กำลังจะสื่อถึง “วิถีการดำเนินชีวิตของตน” ที่สำคัญ ซึ่งพวกเราต้องเลือกเฟ้นด้วยตนเอง ด้วยว่าในพระธรรมเทศนานี้ ตำแหน่งที่เป็นรูปธรรมของ “ทางสายกลาง” ไม่ได้อธิบายไว้ เพียงแต่มีกล่าวว่า “การออกห่างจากความสุดโต่งทั้งสองชั่ว” คือ “ทางสายกลาง” เป็นการอธิบายวิถีทางซึ่งมีนัยความกว้าง ไม่ได้ถูกจำกัดอย่างเป็นรูปธรรมเลยนั่นเอง ถ้าจะกล่าวยิ่งไปกว่านั้น แม้แต่ชั่วอันได้แก่กามสุขและทุกรกิริยาก็ตาม การตัดสินว่าจากที่ตรงไหนจึงมองว่าเป็นความสุดโต่งชั่วหนึ่งก็ไม่มีอธิบายไว้ เพราะฉะนั้น เป็นผลให้ “ทางสายกลาง” จึงกลายเป็นสิ่งที่ไร้ขอบเขตก็ว่าได้ ดูเหมือนจะเป็นธรรมเทศนาที่ช่างชวนให้หงุดหงิด แต่ทว่านั่นไม่ใช่ (ธรรมเทศนา) ซึ่งพยายามตลบตะแลงแต่อย่างใดเลย หากแต่กำลังอธิบายเรื่อง “ทางสายกลาง” ในฐานะของ “วิถีการดำเนินชีวิต” ของแต่ละบุคคลนั่นเอง กล่าวอีกอย่างก็คือ การที่แต่ละบุคคลเลือกเฟ้นตำแหน่งที่ “พอเหมาะพอดี” สำหรับตนเอง คือ สิ่งที่เราเรียกว่า “ทางสายกลาง”

ในพระวินัยปิฎกปรากฏเรื่องเล่า (ว่าด้วยพระศากยมนิ) ทรงยับยั้งพระโสณะ ผู้ที่ตั้งใจประพฤติธรรมมากเกินไป (พระโสณะ) ท่านปฏิบัติจนกรม (การปฏิบัติสมาธิโดยวิธีการเดินช้าๆ) อย่างอุกฤษฏ์ถึงขนาดเลือดไหลจากเท้าจนลานจงกรมกลายเป็นเหมือนลานประหาร ณ ที่นั้น พระศากยมนิ ซึ่งทรงทราบว่าพระโสณะ ครั้งเมื่อเป็นฆราวาส ชื่นชอบ (การติด) พินิจ จึงได้ตรัสตั้งชื่อว่า

“ดูกรโสณะ เธอคิดอย่างไร หากสายพินของเธอ
ซึ่งตึงจนเกินไป เสียงพินจะออกมาไพเราะรึนหูหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณอันยิ่งใหญ่ หากเป็นเช่นนั้นไม่
พระเจ้าข้า”

“ดูกรโสณะ เธอคิดอย่างไร หากสายพินของเธอซึ่ง
หย่อนเกินไป เสียงพินจะออกมาไพเราะรึนหูหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณอันยิ่งใหญ่ หากเป็นเช่นนั้นไม่
พระเจ้าข้า”

“ดูกรโสณะ เธอคิดอย่างไร หากสายพินของเธอซึ่ง
ไม่ตึงและไม่หย่อนจนเกินไป แต่ซึ่งได้ระดับพอเหมาะพอดี
เสียงพินจะออกมาไพเราะรึนหูหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นเช่นนั้น
พระเจ้าข้า”

“ฉันทักฉันทัน ดูกรโสณะ ความพยายามที่มากเกินไป
ก็จะก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน ความพยายามที่น้อยเกินไปก็จะก่อให้เกิด
ความเกียจคร้าน ดังนั้นแล้ว บัดนี้ ดูกรโสณะ เธอจะประกอบ
ความพยายามอันพอเหมาะพอดี รู้สถานะอันเหมาะสม
ในอินทรีย์ และจงตั้งเป้าหมายในทีนั้นๆ เถิด”

(พระวินัยปิฎกบาลี มหาวรรค 5.16-17)³

³ ผู้แปล: แปลตามต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ข้อความภาษาบาลี ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค
มีดังนี้

ตํ ก็ มณฺเฐสิ โสณ ยทา เต วิณาย ตนฺติโย อจฺจาเยกา โหนติ อปิณฺเฑ วิณาย
ตสฺมี สมเย สรวตฺติ วา โหติ กมฺมณฺญา วาติ ฯ โน เหนฺติ ภาณเตติ ฯ ตํ ก็ มณฺเฐสิ โสณ
ยทา เต วิณาย ตนฺติโย อตฺติสิธฺลา โหนติ อปิณฺเฑ วิณาย ตสฺมี สมเย สรวตฺติ วา โหติ กมฺมณฺญา
วาติ ฯ โน เหนฺติ ภาณเตติ ฯ ตํ ก็ มณฺเฐสิ โสณ ยทา เต วิณาย ตนฺติโย เณว อจฺจาเยกา

ดังที่เราทราบจากเรื่องเล่านี้ด้วย สิ่งที่เราเรียกว่า “ทางสายกลาง” นี้ไม่ได้ เป็นสิ่งที่กำหนดตายตัวเลยแม้แต่น้อย แต่เป็นสิ่งที่แต่ละคนจะต้องแสวงหาจุดที่ พอเหมาะพอดีเป็นเป้าหมายของตนเอง กีฬาที่เริ่มเล่นเพื่อสุขภาพแท้ๆ แต่เมื่อ เกินพอดีไป ก็เป็นการทำร้ายร่างกายได้เช่นกัน งานอดิเรกที่เริ่มเพื่อพักผ่อนหย่อน ใจ แต่เมื่อมากเกินไป ก็เป็นการทำลายการดำเนินชีวิตปกติได้เช่นกัน ทั้งหมด ทั้งมวลแล้ว คนเราต้องเลือกเอาตำแหน่งที่ “พอเหมาะพอดี” สำหรับตนเอง

โหนติ นาตีสิลิลา สมเณคุณ ปติภูตฺติตา อปิเนเต วิณา ตสมิ สมเย สรวติ วา โหติ กมมญญา วาติ ฯ เอวํ ภาณเตติ ฯ

[2.5] เอวเมว โข โสณ อจฺจารทฺทวิริยํ อุทฺทจฺจาย สํวตฺตติ อตฺถิณวิริยํ โกสฺสชฺชาย สํวตฺตติ ตสฺมาตฺถิ ทวํ โสณ วิริยสมตํ อธิภฺรฺรธาหิ อินทฺริยานญจ สมตํ ปฏฺวิชฺฌม ตตฺถจ นิमितฺตํ คณฺหาหิตํ ฯ

(พระไตรปิฎก (บาลี) เล่มที่ 5 ข้อที่ 2 หน้า 7)

ภ. ดุกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพินของเธอดึง เกินไป คราวนั้นพินของเธอมิเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดุกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพินของเธอย่อน เกินไป คราวนั้นพินของเธอมิเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดุกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพินของเธอมิ ดึงนัก ไม่หย่อนนัก ตั้งอยู่ในคุณภาพสม่ำเสมอ คราวนั้น พินของเธอมิเสียงหรือ ใช้การได้บ้างไหม?

โส. เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดุกรโสณะ เหมือนกันนั้นแล ความเพียรที่ปรารถนาเกินไปนัก ย่อมเป็นไปเพื่อ ความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่ย่อหย่อนนัก ก็เป็นไปเพื่อเกียจคร้าน เพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ จงทราบข้อที่อินทรีทั้งหลายเสมอกัน และจงถือ นิमितในความสม่ำเสมอ

(คำแปลจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)

อย่างชาญฉลาด “พระธรรมเทศนาเรื่องธัมมจักกัปปวัตตน (สูตร)” ยังกล่าวเกี่ยวกับเรื่องตำแหน่งที่ “พอเหมาะพอดี” ต่อไปดังนี้

อริยมรรค มืองค์ 8

เราลองมาดูข้อความต่อไปของ “พระธรรมเทศนาเรื่องธัมมจักกัปปวัตตน (สูตร)” กัน

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทางสายกลางนั้น ซึ่งเป็นจักขุ เป็นความรู้ เป็นความสงบระงับ เป็นปัญญาอ่อนแท้ นำไปสู่ นิพพาน ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วนั้นเป็นไฉน? แท้จริงแล้ว สิ่งนั้น คือ “อริยมรรค มืองค์ 8” ได้แก่ เห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) ระลึกชอบ (สัมมาสติ) ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) สิ่งเหล่านี้ คือทางสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว ซึ่งเป็นจักขุ เป็นความรู้ เป็นความสงบระงับ เป็นปัญญาอ่อนแท้ นำไปสู่ นิพพาน”

(พระวินัยปิฎกบาลี มหาวรรค 1.6.18)⁴

⁴ ผู้แปล: แปลตามต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ข้อความภาษาบาลี ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค มีดังนี้

กตมา จ สา ภิกขเว มชฺชิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมพุทฺธา จกฺขุรณฺณี ญาณ กรณฺณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมโพราย นิพพานาย สํวตฺตติ อยเมว อริโย อภฺนฺจฺจโก มคฺโค เสยฺยถิํ สฺมาทิฏฺฐิ สฺมาสงกปโป สฺมมาวาจา สฺมมากมมนฺโต สฺมาอาชีโว สฺมมาวายาโม สฺมาสติ สฺมาสมาธิ ฯ อโย โข สา ภิกขเว มชฺชิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมพุทฺธา จกฺขุรณฺณี ญาณกรณฺณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมโพราย นิพพานาย สํวตฺตติ ฯ

(พระไตรปิฎก(บาลี) เล่มที่ 4 ข้อที่ 13 หน้า 18)

สิ่งที่เป็นอย่างก้าวสู่ “ทางสายกลาง” ที่ถูกควบคุมตามบุคคลแต่ละคน ไม่กำหนดตายตัว ขึ้นมาอีกนิต คือ “อริยมรรค มืองค์ 8” ตามชนบ แปลกันว่า “หนทางอันประเสริฐมืองค์ 8” แต่ทว่า เมื่ออิงตามการศึกษาวิจัยคัมภีร์ในปัจจุบัน คิดว่าควรจะแปลว่า “หนทางทั้ง 8 สำหรับพระอริยเจ้า” มากกว่า เมื่อคำสอนเรื่อง อริยมรรค มืองค์ 8 ปรากฏขึ้น เราคงคิดว่า (พระธรรมเทศนา) ได้อธิบายอะไร สักอย่างแก่เราที่เป็นรูปธรรมเสียที แต่ทว่า เมื่อเราพิจารณาให้ดี ในพระธรรมเทศนา คำอธิบายของคำว่า “ถูกต้อง (ชอบ)” นั้นไม่มี สุดท้ายแล้ว ก็กลับต้องมาค้างคาใจ เสมือนลูกสุนัขจิ้งจอกร้ายเวทย์ใส่อยู่⁵

เมื่อเราหาอรรถาธิบายในคัมภีร์ที่ถูกเขียนขึ้นอธิบายในที่นั้น (ได้พบว่า) คำว่า “ถูกต้อง” นั้น คือ “ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า” นั่นเอง แต่ทว่า แม้จะ อธิบายว่า วิธีการปฏิบัติสำหรับที่จะเป็นพระพุทธเจ้า คือ การมองสิ่งต่างๆ ก็ดี คิด (เรื่องต่างๆ) ก็ดี ด้วย “ความถูกต้อง” ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมี ก็ตาม นี่ก่อให้เกิด ปัญหา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิปทาสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อ ความตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น เป็นไฉน?

ปฏิปทาสายกลางนั้น ได้แก่อริยมรรค มืองค์ ๘ นี้แหละ คือปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 เจรจาชอบ 1 การงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 พยายามชอบ 1 ระลึกชอบ 1 ตั้งจิตชอบ 1

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลคือปฏิปทาสายกลางนั้น ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญา อันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

(คำแปลจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง)

⁵ ผู้แปล: สำนวนภาษาญี่ปุ่นว่า 狐につままれたよう (kitsune ni tsumamaretayō) “ราวกับถูกสุนัขจิ้งจอกสะกดจิต หรือ ร้ายเวทย์ใส่” มีความหมายว่า มีสิ่งที่ไม่ คาดการณ์ไว้เกิดขึ้น จึงสับสนงุนงง ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร

สำหรับเราแล้ว สิ่งนั้นเป็นเพียงจุดมุ่งหมาย ไม่ใช่วิธีการปฏิบัติ ทำยที่สุดแล้ว ในท่ามกลางความถูกต้องที่มีขอบเขตกว้าง ซึ่งกำหนดความถูกต้องสูงสุดว่าเป็น “ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า” เราก็ต้องแสวงหาความถูกต้องสำหรับตนอยู่นั่นเอง “ความถูกต้องสำหรับบุคคล” กล่าวคือ ในท่ามกลางขอบเขตที่กว้างขวางจากศีลธรรม/จริยธรรมของสังคม ความถูกต้องซึ่งถูกจริยธรรมและศีลธรรมของสังคมควบคุม จนถึง “ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า” กระนั้นแต่ละบุคคลก็ต้องประพฤติปฏิบัติโดยความถูกต้องที่ “พอเหมาะพอดี” สำหรับตนในตอนนี้อยู่ นั่นเอง และ “ความถูกต้อง” นั้น จะเป็นสิ่งที่พัฒนาไปสู่ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเป้าหมาย เป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกกำหนดตายตัวนั่นเอง

ทางสายกลาง = อริยมรรค มีองค์ 8

พุทธศาสนาอันคลุมเครือ

ในการจะบ่งถึงลักษณะพิเศษของพุทธศาสนา เรามักใช้คำว่า “fuzzy” (คลุมเครือ) ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นวลียอดนิยมในปีที่ผ่านมา ในตอนนั้น คำนี้ถูกใช้ในความหมายว่า “คลุมเครือ” ทว่า ความหมายที่โฆษณาเครื่องซักผ้าซึ่งสร้างกระแสนิยมดังกล่าวต้องการจะสื่อเน้นแตกต่าง (จากความหมายดั้งเดิม) เล็กน้อย เป็นคำที่อ้างตามทฤษฎีบทการจำแนก (classification theorem)⁶ ที่เรียกว่า “ตรรกศาสตร์

⁶ ผู้แปล: ทฤษฎีบทการจำแนก (classification theorem) เป็นกลวิธีทางคณิตศาสตร์ ใช้ในการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งแยกเซตของหน่วยตัวอย่าง

คลุมเครือ” (fuzzy logic)⁷ ปกติแล้วในการจำแนกสิ่งบางสิ่ง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราแบ่งนักเรียนในชั้นเรียนตามวิชาเอก ก็สามารถมีการจำแนก ซึ่งถูกกำหนดตายตัวได้เป็น “วิชาเอกพุทธศาสนาอินเดีย” ต่อ “วิชาเอกพุทธศาสนาญี่ปุ่น” แต่ทว่าเมื่อเราใช้กลวิธีการจำแนกตามตรรกศาสตร์คลุมเครือแล้ว การแบ่งแยกจะไม่ได้ถูกกำหนดตายตัว ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราขอให้นักเรียนชาย 10 คนในชั้นเรียนออกมาหน้าชั้น ยืนเรียงกันตามความสูง จากนั้นถามนักเรียนหญิงว่า ถ้าหากจะเลือก (นักเรียนชาย) เป็นคนรัก ใครสูงเท่าไรถึงจะดี แน่นนอน คำตอบก็จะหลากหลาย การจำแนกจะไม่ถูกกำหนดตายตัว ตรรกศาสตร์ประเภทนี้ ถูกประยุกต์ใช้กับเครื่องซักผ้า สามารถ (ผลิต) เครื่องซักผ้าซึ่งเลือกปริมาณน้ำหรือรอบหมุนที่เหมาะสมพอดีกับเสื้อผ้า “ประเภทต่างๆ” ที่จะซัก โดยใช้เซ็นเซอร์ตรวจจับความสกปรกและไม่ไครคอนโทรลเลอร์ กับฟังก์ชันของปริมาณน้ำ มาก-กลาง-น้อย ความเร็วของรอบหมุน สูง - กลาง - ต่ำ ที่รวมกันได้ 9 รูปแบบ

“ทางสายกลาง” และ “อริยมรรค มืองค์ 8” ที่ “พระธรรมเทศนาธรรมจกกับปวัตน์ (สูตร)” กล่าวนั้น เป็นตัวแทนของคำสอนที่คลุมเครืออย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ไม่กำหนดตายตัวเลยแม้แต่บ่อย (หากแต่) เป็นไปตาม “(บุคคล) ต่างๆ” นั่นเอง คำสอนซึ่งอาจมองได้ว่าคลุมเครือ นั้น ตั้งอยู่บนมูลฐานของพระธรรมที่พระศากยมนิได้ตรัสรู้ ดังที่ได้เห็นแล้วในบทที่ 5 “ธรรม” เป็นสิ่งที่ไม่กำหนดตายตัวเลยแม้แต่บ่อย ด้วยเป็นสิ่งตามธรรมดาสามัญ (ธรรมจึง) ขึ้นอยู่กับบุคคลซึ่งมีชีวิตอยู่ในโลกแห่ง

⁷ ผู้แปล: ตรรกศาสตร์คลุมเครือ หรือ fuzzy logic เป็นตรรกศาสตร์ประเภทหนึ่ง ซึ่งใช้ในระบบผู้เชี่ยวชาญ (expert system) ตรรกะ ประเภทนี้ไม่ได้มีแค่ ผิด-ถูก คือมีคำตอบตายตัวอย่างตรรกศาสตร์แบบฉบับ (classical logic) แต่ มีขอบเขตกว้างกว่าแบบธรรมดา ๆ ตรรกศาสตร์คลุมเครือ เป็นศาสตร์ที่พัฒนามาจากทฤษฎีเซตวิภังขัย (fuzzy set) ใช้ประยุกต์ในงานระบบ เพื่อจำลองการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญต่อปัญหาที่มีความซับซ้อน

ความจริง เป็นสิ่งที่คลุมเครือซึ่งผันแปรอย่างเป็นรูปธรรมไปตาม “(บุคคล) ต่างๆ” คำสอนเหล่านี้ แท้จริงก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่บนมูลฐานของลักษณะพิเศษแห่งธรรมซึ่งเป็นไปเช่นนั้นนั่นเอง

(โปรดติดตามบทที่ 7 ตอนที่ 3 ในฉบับต่อไป)